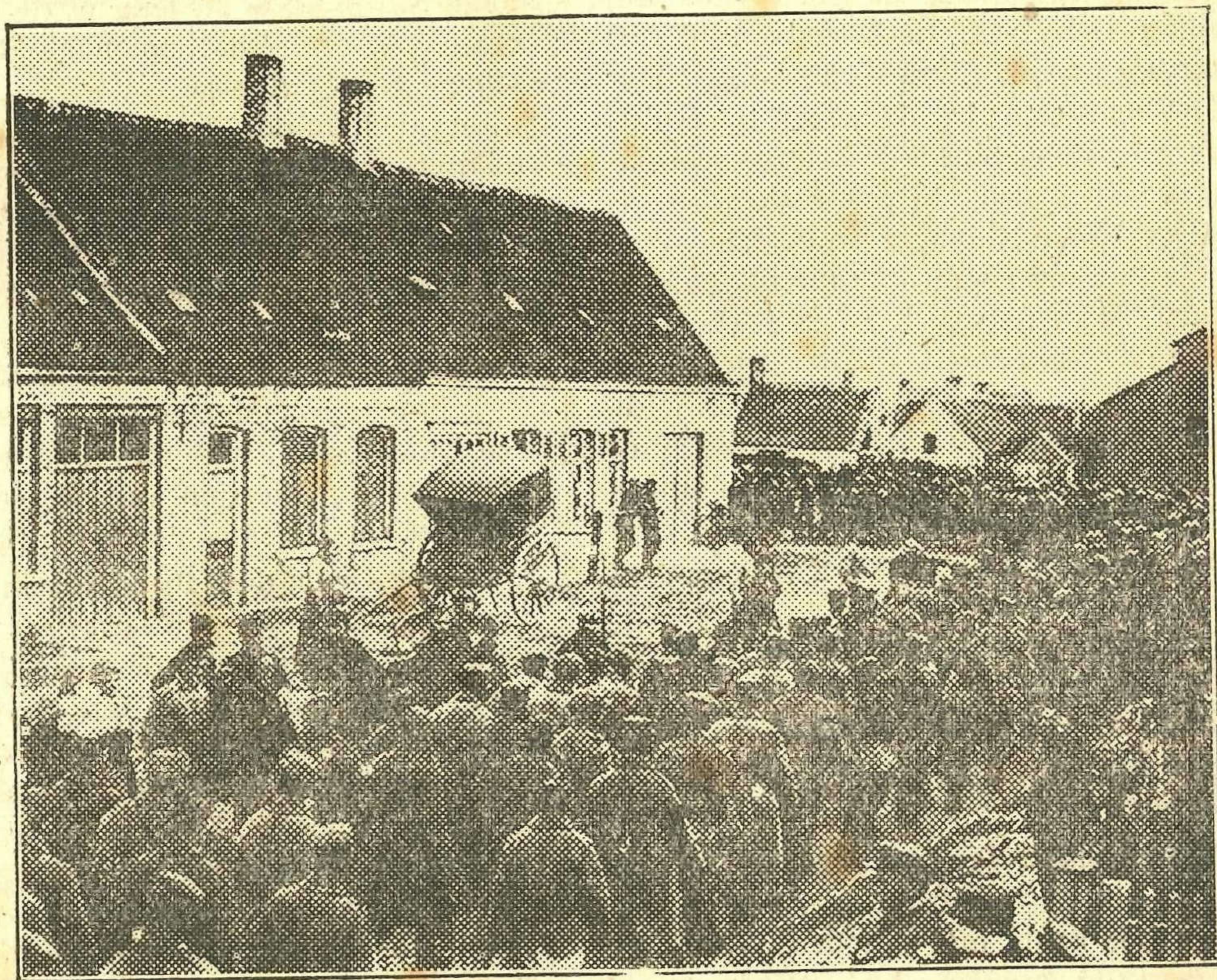

TE CASSEL

Raoul Magelein bracht bevelen naar Lampernisse... Hij had het zoeven vernomen, dat er een vreeselijk drama had plaats gehad... 't Was de 1e September toen een afdeeling Fransche alpenjagers, meest jonge mannen van de lichting 1915, in het dorp aankwamen. Men legerde ze in de kerk en de vermoeide soldaten sloepen weldra in op het stroo, dat hun een heerlijk bed toescheen na zooveel lastige dagen. Lampernisse was nog niet beschoten geworden, maar lag toch onder de klauwen van 't Duitsch monstergeschut... En dien nacht

Belgische ambulanciers en ziekendragers, waarbij zich Heyman (1) bevond, snelde onmiddellijk toe; makkers, Belgen en Franschen, kwamen eveneens aangelopen, en terwijl de granaten nog over het gedoemde dorp huilden, ving men het reddingswerk aan. Ongedeerden en getroffenen liepen als dol naar alle zijden, schreeuwend, klagend, vloekend, schreiend... Men ruimde puin weg en haalde gewonden op... Er waren er afzichtelijk verminkt, die dadelijk bezweken... Anderen met kalk in het bloederig, opengerukte vleesch smeekten in

Duitsche gevangenen te Houtem aankomend

werd de plaats, die wij vroeger reeds beschreven in verband met Zannekin en andere herinneringen, onder vuur genomen. De eerste granaat trof... de kerk... In een oogenblik gebeurde 't afschuwelijk drama... Het projectiel sloeg door het dak, rukte een pilaar weg, en een zijbeuk stortte in... boven de jagers, die gehoopt hadden hier eindelijk wat ruste te vinden... Uit de met vuurstralen doorflitste wolk van rook, zwavel, gruis, kalk, klonk een vreeselijk gehuil. De

hun vreeselijk lijden : « O, maak mij af... maak mij toch af... ». Men trok de arme martelaars uit een mengeling van bloed, ingewanden, puin, plaaster, legde de dooden ter zijde, droeg die lijdens weg, en ieder, die bijstand brengen kon, repte zich om pijnen te verzachten, bloed te stelpen, wonden te reinigen, te verbinden. Gruwelijke nacht, waarin zooveel kloeke, gezonde mannen, knapen zelfs, zoo verraderlijk door den dood gegre-

1) Thans volksvertegenwoordiger.

pen werden... Eindelijk kon men de lijst van de slachtoffers opmaken: 45 dooden en 120 gekwetsten... De laatste voerde men zoo spoedig mogelijk naar Fortem of Veurne... en nog was men hiermede bezig, toen Raoul op het dorp verscheen en huiverend de lijken aanschouwde.

De IJzerlag was afgelopen... en in sommige kringen achter het front juichte men in 't gevoel van veiligheid, kamerstrategen maakten tusschen beker en glas plannen op, om den vijand nu in enkele weken terug te drijven naar den Rijn, anderen kritikeerden het gebeurde, wezen de fouten aan, begaan in het tijdperk, toen zij zelven zaten te beven van angst, maar daar besefte men niet, hoe 't vreeselijk oorlogsdrama nog steeds voortduurde. «Niets bijzonders te vermelden,» berichtten de oorlogskommunique's. Och, neen, de buitenwereld vernam het niet, hoe aan de bloedige rivier van Vlaanderen, bij de wacht langs den IJzer, de offers bleven vallen en de wonden bloeden, de dood maar altijd voortmaaide, nu niet meer in de dichte rangen, maar even wreed in kleinere afdeelingen, of in patrouille's... En zelfs elke eenzame schildwacht, die daar neerstortte met het harte, dat toch van liefde klopte voor een gezin ergens in België of Frankrijk, of 't hoofd, dat aan «huis» peinsde, plots doorboord, was een drama... Maar afschuwelijk genoeg, werd na de tijd van spanning, de groote massa ver van 't front hard of onverschillig voor deze tragedie. Men wende zich aan den dood, van anderen, aan het denkbeeld, dat er dagelijks strijders ontijdig stierven.

De martelaars van Lampernisse werden aan den voet van de kerk begraven, en een groot kruis met opschrift herinnerde aan de troepen, hoe alledroevigst hier 45 mede-soldaten uit het bloeiend leven werden gerukt, en bij het passeeren dier plaats toonden ook de luidruchtigsten zich ernstig.

Lampernisse's lot was nu bezegeld. De huizen stortten langzamerhand in; de schoone kerk moest verdwijnen. Eerst brokkelde de toren af... Vlammen laaiden uit de galmgaten en men zag de klokken — ook «Maria» van Herman Koene — in gesmolten druppels langs de muren leeken, als groote tranen, geschreid om het vreeselijk treurspel van

Vlaanderen. Later zochten de soldaten het brons en ze maakten er ringen van, en ook werden stukjes der klok door burgers van 't IJzerland gelijk een relikwie vroom bewaard.

***

Diep onder den indruk van het drama, reed Raoul Magelein heen. Eerst had hij nog eens naar Dixmuiden gestaard. 't Was of hij het thans in zijn puin... en in zijn boeien meer beminde dan vroeger... Maar neen, die liefde had altijd in zijn gemoed gesluimerd, doch laaide nu krachtiger op, gelijk men ook sterker de handen des bloeds gevoelt, wanneer een dierbare op 't krank- of sterfbed ligt.

Dixmuiden was gevallen na hardnekige verdediging. En 't hinderde dezen zoon van 't oude stedeke nog steeds te moeten hooren, dat spionage de Duitschers geholpen had.

Zoo toch luidde een legende onder de fusiliers verspreid. Men beweerde, dat een oude vrouw door lichtseinen den vijand den weg toonde om de Franschen te overvallen. Een Engelsch blad maakte er een heel verhaal van en schreef: «De geallieerde troepen, welke Dixmuiden bezetten, bestonden uit een eskadron ruitery op den rechteroever (!) van den IJzer, twee batterijen van 75, een regiment infanterie en een bataljon Zouaven.

De slag van den 10en November begon met geweldig artillerievuur en het voornaamste doel was de stokerij in het midden der stad. Twee vijf en zeventigers stonden op de eerste verdieping van een leerlooierij, de anderen beneden op een kleine hoogte, waar men de vellen reinigde. Ons geschut was in staat den vijand op een afstand te houden. De granaten sloegen wijde bressen in de vijandelijke rangen. Een Duitsch stuk had zijn gespan verloren en een eenvoudig salvo maaide rijen ulanen neer. Onze ruitery en voetvolk wachtten slechts op het bevel om in te grijpen. Juist op dit oogenblik verscheen een oude vrouw, die door de zouaven vriendelijk behandeld was geworden, omdat zij armoe had.

De soldaten hadden met haar hun soep gedeeld. Zij klom tot op de eerste verdieping der leerlooierij. Toen ieder voor haar veiligheid vreesde, verdween ze. Een oogenblik later bemerkte men een

licht op het dak van het gebouw. Het flikkerende drie maal en bewoog zich naar links en rechts. Meer gebeurde er niet, maar vijf minuten later begonnen de Duitsche granaten met wonderlijke nauwkeurigheid te regenen, waar het licht geglansd had. Weldra was het gebouw zeer beschadigd. De vlammen verspreidden zich naar alle zijden. Alcohol geraakte in brand en eensklaps geleek de gansche buurt een laaiende vuurzee.

Daar het onmogelijk bleek deze te bestrijden of den steeds toenemenden stortvloed van projectielen tot bedaren te brengen, liet de bevelhebber der Fransche troepen de stad ontruimen en alle afdeelingen naar den linkeroever wijken. Met de grootste moeite slechts kon men de vijf-en-zeventigers van het terras halen. Voor hun vertrek zagen de soldaten de oude vrouw ten gronde liggen; onder haar rokken bemerkte men de uniform der ulanen. 1)

Ja, Raoul voelde het al hoe men nu reeds lichter de zware offers van zijn eigen afgemat legertje begon te tellen.

Van Veurne moest hij nu een bericht naar Cassel brengen, het oud middel-eeuwsch stedeke in Noord-Frankrijk op den berg. In zijn kerk en kloeken vierkanten toren, zijn beiaard, zijn huizen en vooral in de taal van het volk, was het nog geheel Vlaamsch. Al van verre zag men de vele molens op den heuvel zwieren. De wegen uit het omliggende

(1) Dat alles is zuivere verbeelding, schrijft Le Goffic in zijn werk «Dixmuiden». Dixmuiden werd niet door zouaven verdedigd: de waarnemingspost der artillerie bevond zich niet op een leerlooierij; bovendien hadden wij daar geen ruitery. Toch meent de schrijver ook dat de spionage een zekere rol vervulde in den val van Dixmuiden: te veel lieden, die zich voor vluchtelingen uitgaven of bewoners aan het puin van hun woning gehecht, dienden als medeplichtigen of gidsen voor den vijand. Wij achten deze uitlating een belediging voor de burgerij van het stadje, dat zich zelf ten offer bracht. Wij hebben reeds herhaaldelijk bewezen, hoe lichtvaardig er over dit alles werd geoordeeld. We vergaten bij ons nauwkeurig onderzoek ook dit punt niet en van dergelijke misdaad konden we niets bespeuren. Le Goffic zegt verder: «De verteller (van de legende) heeft slechts het eenige korps vergeten, dat den weg voor de Duitschers sloot: de fusiliers-mariniers. Doch wij voegen er bij: «En de Belgen!» De rol onzer troepen wordt al te gemakkelijk vergeten en voortdurend onderschat. Zij vingen de hoofdstooten op, doorworstelden met de Fransche mariniers de moeilijkste dagen. En vergeten we niet dat Dixmuiden niet alleen bij Beerst, het kanaal van Handzame en het kerkhof verdedigd werd, maar ook door de Belgen aan de tanks, de hoeve Van der Woudep, Den Toren, enz., en eveneens aan de Beverdijk en den spoordam.

liepen steil omhoog en, eens op de helling, genoot men een prachtig vergezicht. In 't ronde lagen de dorpen, vroeger zoo rustig, thans vol krijgsgewoel, waar de bewoners hun plaats moesten deelen met de vele soldaten, en de hoven der groote boerderijen ingenomen werden door wagens, auto's, geschut, en allerhande ander materiaal. 't Wemelde er van Franschen en Britten, van Belgen ook, militairen dus, en dan vluchtelingen, lieden uit 't Roeselaarsche en 't Iepersche vooral, die zich hier niet geheel vreemd gevoelden, want ze hoorden er bijna hun zelfde dialekt, veel gemeenschappelijke namen, pasten zich gemakkelijk aan dezelfde gewoonten... En bovendien kwam men niet herwaarts in vrede, om handel te drijven, en eveneens bij kermessen, om deel te nemen aan festivals en gaai-schietingen... Groote Hemel, waar waren ze die goede, blijde dagen? En dan naar den ommeegang van Arneke... Duizenden Vlamingen, Dixmuidenaars, Veurnenaars, Ieperlingen en van 't ronde kwamen er samen met lieden van Duinkerke, Winoxbergen, Cassel, Sint-Omaars, Hazebroek, Belle, Rijsel, Aire, Kales, Boulogne. Men diende er in de drie-beukige kerk met haar vierkanten, hoogen toren den H. Godewarus, tegen de jicht. De bedevaart begon den eersten Zondag van Mei en duurde negen dagen... 't Was dus als de boomgaarden opengingen lijk reusachtige ruikers en de hagen langs de hoven en hoeven zwelden van nieuw leven... Van 4 uur 's morgens tot elf uur was 't elk half uur mis, ook door pastors uit 't ronde, die met koorknappen, kruis en vaan en een stoet van zeventig, tachtig, honderd dorpingen naar Arneke stapten. Natuurlijk hield men eveneens kermis en danste de jeugd in zalen en tenten... Bedelaars en gebrekkigen riepen om de liefde Gods de barmhartigheid der bezoekers in... «Hebt medelijden, m'n arm is in den oorlog... van tjeventig afgeschoten», kloegen invaliden... De pastor-afgevaardigde Lemire hield 's namiddags meeting... in 't Vlaamsch, want die taal was op den ommeegang overwegend, en werd ook gesproken bij 't noemaal der geestelijken, die na 't vele werk zich om den disch van den dorpsheer schaarden... In 1911 kreeg Lemire in de Sacristie verbod mis te lezen, maar hij

ging toch achter de communiebank zitten en volgde den dienst... Om elf uur sprak hij buiten 't volk toe en bij de volgende verkiezing werd hij met groote meerderheid naar de Kamer gezonden (1).

Ja, op zoo'n dag zag men, dat het hier nog al Vlaamsch was...

Cassel lokte veel volk met Carnaval, als de oude Vlaamsche reuzen uitgingen voorafgegaan door muziek en omstuwd door een dichte menigte.

De oorlog van 1870 was hier in het Noorden niet populair. 't Ging nog zoo lang als Napoleon III keizer was. Deze vorst had zeker gezagt in dit gewest. En wij halen uit die dagen, het volgende geschrift aan :

« De sluwe Napoleon III erkende ten slotte toch de macht van de volkstaal, heeft eindelijk de weerde van het Vlaamsche ingezien en gebruikt. Dit laatste natuurlijk! ten eigen bate, in zoo verre het Vlaamsch hem, persoonlijk, van dienst konde zijn. Als namelijk het volk, in de laatste jaren van 's mans bestuur, zijne stem uitbrengen moest bij verkiezingen van regeeringsleden, dan liet Napoleon III, door zijne aanhangers, en tot verbazing der Vlaamsche gewesten strooibriefkens verspreiden, in Vlaamsche tale opgesteld. Daarin werd het volk aangespoord naar 's keizers zin te stemmen. Ongetwijfeld heeft Napoleon III het al mede aan deze zaak te danken, dat een goed deel des Vlaamschen volks in het Noorden van zijn rijk hem en zijn huis zoo genegen was en gebleven is. »

Na zijn val openbaarde zich openlijk tegenstand. In Januari 1871 bevatte de « Indépendance Belge » een brief uit Rijsel, waarin gemeld werd, dat de opperkommissaris der Fransche Republiek in beide departementen van 't Noorden en van Pas de Calais, de heer Testelin, het noodig vondt aan de gemobiliseerde nationale garden een strenge dagorde te sturen, waarbij deze verwittigd worden, dat alle pogingen om te desertieren of te vluchten voortaan met verbanning naar het strafdok van Cherbourg zullen gestraft worden. Drie honderd gemobiliseerden uit het arrondissement Hazebroek waren reeds aan

't muiten en men ontwapende ze en voerde ze onder geleide van een sterke afdeling linietroepen naar Kales, waar zij ingescheept werden, voor Cherbourg. Zij die toen in Fransch-Vlaanderen den oorlog aanpreekten, werden er « ultra Fransoysen » genoemd.

« Vele jongelingen », zoo lezen we in een bijzondere briefwisseling uit die dagen, « komen van het leger naar huis en ze zeggen, dat ze niet meer zullen gaan, totdat ze er naar gesleept worden. Nog vele anderen vluchten de grens over van België. Zij gevoelden zich geen Franschen. »

« Wij moeten de onderdrukking lijden » schreef Henri Blanckaert van Zegerskapelle, op 8 October 1870 naar een Gentsch blad. « Alles moet Fransch zijn. Onze kinderen worden onderwezen in die vreemde taal en zij hebben den tijd niet, om ze grondig te leeren of te verstaan, tenzij de kinders van rijke lieden. Wij Vlaamsche boeren en ingezetenen van alle slach zijn geheel onderdrukt aan alle slach van Waalsche (dat zijn Franschen van buiten 't Noorderdepartement) ambtenaren en dikwijls behandeld als vee.

Maar ons volk en onze taal op te beuren, dat ware eene moeilijke taak.

Onze jongelingschap is zoodanig verbasterd, dat de groote menigte het Nederlandsch van hedendaag niet zou kunnen lezen en bijzonderlijk niet verstaan.

Gij, opstellers van Nederlandsche nieuwsbladen, zoudt moeten eenen oproep in uwe bladen doen aan de Vlamingen van onzen Westhoek, in zuiver en eenvoudig Vlaamsch, gelijk of Hendrik Conscience het gebruikt, alsook de vertaler van de *Geschiedenis van Vlaanderen* door Kervyn de Lettenhove.

Alle Vlaamsche letterkundige genootschappen, zooals het Willemsfonds, zouden moeten eene bijzondere opoffering doen om werken te koopen als *De Leeuw van Vlaanderen* van Hendrik Conscience alsook de *Geschiedenis van Vlaanderen* door Kervyn de Lettenhove. Men zou deze werken moeten verspreiden in onzen Westhoek, in vele gemeenten, bij de mannen, die invloed hebben op het volk.

Ook het Vlaamsch Comité van Duinkerke zou moeten aangespoord worden

om zich aan de spits dezer beweging te stellen.

Maar ik zeg, het hart vol weemoed : 't is eene moeilijke taak. Nochtans met veel iever zou het misschien gelukken.

Mochten wij dezen blijden dag zien schemeren en ons Vlaamsch volk zich zien verheffen uit dien dooden slaap die de Fransche overheersching op ons verspreid heeft.

In deze blijde hoop blijf ik

Uw gewezen stamgenoot,

Simpele Vlaamsche boer.

den 27 Sept. 1870.

P. S. Mijnheer, gij zoudt wel doen van mij niet te noemen ; want de Fran-

Cassel in Fransch-Vlaanderen
De Reuzenstoet

sche politie is overal en zij is wantrouwig ».

Den 1en September 1888 las men :

In Fransch Vlaanderen.

De aanhangers van Generaal Boulanger, (die te gelijk in drie departementen, tot lid der *Chambre des députés* verkozen werd), hebben in het Noorderdepartement bij middel van Vlaamsche plakbrieven kiespropaganda voor hem gemaakt.

Generaal Boulanger had zijn kiesmanifest, benevens in het Fransch, ook in het Vlaamsch laten aanplakken. Doch

in de vertaling, welke in goed Nederlandsch was opgesteld, werd de Fransche term *République* door *Regeering* vervangen ; en aan 't slot stond niet *Vive la France!* zooals in den Franschen tekst, maar *Leve het Vaderland!* Het schijnt, dat de Generaal wel weet, dat de Fransche Vlamingen van het Noorden het niet te well moeten hebben met de Fransche Republiek.

Nauwelijks was die tweetalige plakbrief verschenen, of de republikeinen lieten insgelijks een schrift aanplakken in 't Vlaamsch, waarin gezegd werd, dat « de Vlamingen de Republiek vereeren, « zooals de andere Franschen, en dat de « Vlamingen van 't Noorden geen ander « Vaderland kennen dan Frankrijk. » Dit Vlaamsch manifest eindigde met *Leve Frankrijk!*

Welnu, dit laatste is door Fransche Vlamingen afgescheurd en vervangen door een affiche, dat wij weergeven in al zijne naïeveteit :

« Vlaamingen, dat zijn wij, en wij en zijn geen Franschen.

« Wij en hebben geen anderen Vaederland als Vlaanderen ; en Vrankerijke » en is onze Vaederland niet, maer hij » is eene zugepompe, die sichten 300 jaar » onze zweet optrekt naer Parijs.

« Leve het Vaederland ! »

De politie heeft al die affichen doen afscheuren, zelfs aan de haven van Duinkerke, waar men ze op de schepen en masten had geplakt ».

Maar nu in 1914 was het gevoelen van de Fransch-Vlamingen anders, zooals trouwens ook de oorsprong van dezen oorlog. De bewoners van het Noorden stonden in vollen trouw om de Fransche regeering en de legerhoofden. Generaal Foch had zijn hoofdkwartier te Cassel gevestigd.

Raoul moest zijn brieven op zijn burelen afgeven.

De jongeling reed traag de helling van den heuvel op. Even rustte hij, even maar, getroffen toch door het uitzicht.

De horizont werd wijder, een prachtig landschap, heel Fransch-Vlaanderen ontrolde zich, en de torens van Duinkerke, Winoxbergen, St-Omaars, de berg van Watten, de Katsberg doemden op in de verte als rustpunten voor het oog, dat bewonderend over de vlakke omgeving dwaalde.

(1) In 1914 werd de ban op hem opgeheven en Lemire las voor de eerste maal weer mis te Wallon-Cappel.

Een tiental kloeke molens verrijzen op den berg als wachters bij de grijze stede. Fransch-Vlaanderen was vermaard om zijn molens, die in den stoom een onbarmhartigen vijand ontmoetten. « De molenaar van X... heeft zich moeten ophangen, » zei een bewoner dezer streek tot een reiziger. En zoo'n enkele zinschetst een vreeselijken strijd. Onlangs is de Jacobsmolen, die sedert de 13^e eeuw een sieraad was van de baan Duinkerke-Bergen, afgebroken; de molen van Esquelbec, welke reeds in den tijd der kruistochten zijn wieken lustig liet draaien, werd in 1876 vernield. De « Schaekmeulen » van Hazebroek is gelukkiger, zijn Vlaamsch opschrift vermeldt, dat hij uit de 16^e eeuw afkomstig is en nog lang hoopt te leven, als « storm en vier » hem sparen. De molen van Hondshoote, een getuige van den slag tusschen Engelschen en Franschen, en die op de schilderij van 't stadhuis even zichtbaar is tusschen rook en vlammen, werd voor enkele jaren door een nieuwen vervangen.

Evenals in ons Vlaanderen, stoffeeren die molens de streek, maar helaas! menige witbestoven molenaar ziet door zijn kijkgat weemoedig naar de rookwolkjes, die ginds opstijgen boven een « stoommaaldenië » en vraagt zich ongerust af « hoe lang nog? »

* * *

Cassel heeft een middeleeuwsch uitzicht met zijn nauwe straten en stegen, zijn oude huizen, waarvan enkele op den stadsmuur staan, zijn poorten, kijk-gaten voor een overheerlijk panorama, maar ook windgaten, waardoor de storm bulderend en huilend over 't stadje vaart.

En de kerk met haar kloeken, vierkanten toren, lijkt meer een burg dan een huis des gebeds. En waarlijk, ze was soms een burg, toen machtige legers van af den Romeinschen tijd om 't bezit van dezen gewichtigen berg streden.

Het « Hôtel de la Noble Cour », weleer de zetel van de regeering der Casselrijke, was thans de mairie en daar werkte nu Foch.

Waar eens het versterkt kasteel stond en zich de trotsche St-Pieterskerk verhief, is nu een warande, met een zuil, die aan de geschiedenis van Cassel herinnert. Er was hier een Romeinsche burcht en een heirweg... Richildis streed er met

Robrecht den Fries... in 1655, veroverde Turenne de veste en in 1677 worstelde Willem III er met 't leger van Lodewijk XIV... dat alles vernemen we met een zekere onverschilligheid. Een naam lezen we niet op den steen... Zannekin, maar wel den naam van zijn machtigen vijand.

Daar, bij de Peene kampeerde 't Fransche leger... en van dezen berg daalde een vischkooper, die straks dat kamp bespieden zou... en Zannekin zag, hoe de oversten lui in hun tent lagen en speelden en wijn dronken. Maar ginds op den berg waren boeren van de Casselrijke en Veurne-Ambacht, visschers van de kust, wevers, volders, lieden die werkten, maar niet speelden, hun vrouwe minden en veel kinderen kweekten en de vrijheid eerden boven alles... Wij hebben reeds aan den slag van Cassel herinnerd.

In vreedestijd lag 't stadje er zoo verlaten, zoo rustig, de straten eenzaam, en alleen de tram bracht op geregelde uren van den dag wat afwisseling in 't eentonig bestaan. Als de wagen met veel gedruisch door de oude veste stoof, verschenen hoofden voor de ramen... Doch dat duurde maar eenige stonden... en Cassel scheen weer in te slapen. 't Is waar, 's zomers kwamen er tamelijk veel vreemdelingen, die in een groot, nieuwerwetsch hotel logeerden, en ze vervulden het stadje met hun eigenaardige drukte... maar als de wind weer door de poorten en langs de straten joeg en huilend om den ouden toren gierde, dan sloten de bewoners deuren en vensters en verschansten ze zich in hun warme binnenkamer. Dan zaten ze als vergeten op dien heuvel, den berg van 't vlakke land.

* * *

En ziet plots was het verleden weer heden geworden, nogmaals bleek het, dat Cassel op den weg der groote legers lag, al hadden er zich van vijandelijke zijde nu nog maar ulanen vertoond, doch de Duitscher loerde op de hoogte. En om hem den weg af te sluiten, zetelde hier generaal Foch.

Ferdinand Foch was geen « Noorderling » zooals men daar zegt. Hij werd den 2den October 1851 te Tarbes in 't departement der Hautes-Pyrénées geboren, ginds ver weg, tot waar thans

Vlaamsche vluchtelingen versukkelden. Hij was de derde van vier kinderen. Zijn vader oefende het ambt van sekretaris-generaal der prefectuur uit en zijn moeder was de dochter van ridder Dupré..., niet een ridder met een stamboom tot in de donkere middeleeuwen, maar geadeld door Napoleon I, wien hij als officier diende. De oudste van Ferdinands broeder woont nog als « avoué » in de geboorteplaats, de jongste, Germain, trad in de orde der Jesuiten. In zijn jeugd hoorde Foch bijna geen andere verhalen dan die van den « grooten keizer ». Toen de oorlog van 1870 uitbrak was hij student in de polytechnische afdeeling der Jesuïtenschool « St-Clement » te Metz, maar nam vrijwillig dienst; de wapenstilstand kwam voor zijn militaire opleiding voltooid was. Hij keerde naar Metz terug, dat toen wemelde van Duitschers. En de aanblik der overmoedige zegeveterende vijanden versterkte hem in zijn besluit officier te worden. In 1878 was hij kapitein, in 1900 luitenant-kolonel, in 1907 brigade-generaal.

De krijgsschool had een bestuurder noodig. Clemenceau was toen voorzitter van den ministerraad. Hij ontbood Foch. Zenderling samentreffen, als men nu aan Clemenceau-Foch in dezen oorlog denkt.

— Ik bied u het bevel over de krijgsschool aan, zei Clemenceau.

— Ik dank u, maar gij weet misschien niet, dat een mijner broeders Jesuit is.

— Ik weet het, maar 't kan mij niet schelen... Gij zult goede officieren vormen... dat is het eenige wat telt...

In 1911 was Foch divisie-generaal. In 1913 stond hij aan 't hoofd van het 20e korps te Nancy. Na de groote krijgsoefeningen van 1914 bracht hij zijn vacantie met vrouw en kinderen door op zijn klein landgoed van Traoufeunteniou in Bretagne. Zoo tenminste was zijn voornemen. In 1878 had hij Juliette Bienvenue gehuwd. Hij had een zoon en twee dochters. (1)

Den 26en Juli riep een telegram Foch naar Nancy terug. Zijn 20e korps lag er dus bij de grens, vanwaar het gevaar

1) Zijn zoon Germain Foch sneuvelde in Augustus 1914. Elk der dochters huwde een officier, de ene kapitein Fournier en de andere kapitein Bécourt; de laatste viel insgelijks in 't begin van den oorlog.

dreigde en behoorde tot het 2de leger van generaal de Castelnau. We gaan hier niet nader in op Fochs rol in de gevechten rond Nancy, noch op zijn taak gedurende den slag aan de Marne. Den 4en October gaf Joffre hem 't bevel over de legers van het Noorden. 't Was zijn rol nu de voortrukkende Duitschers tegen te houden. Antwerpen was gevallen en 's keizers scharen stormden naar Kales op. De Belgen moesten dien stortvloed stuiten. We hebben de worsteling onzer afgematte troepen beschreven. Foch zond de divisie van Grossetti en begaf zich naar ons groot hoofdkwartier te Veurne. Men zag hem daar op 't stadhuis bij koning Albert. Hij staarde op de kaart van 't oude Keurdenland... wees den spoordam Nieuwpoort-Dixmuiden aan, pleitte ook voor de onderwatertzetting. Maar dan dreigde 't gevaar van Ieper, aan de Engelsche zijde. Foch reed naar Sint-Omer en sprak met French.

— Ik heb geen troepen meer, moest deze bekennen.

— Ik breng u de mijne... wij moeten de bres stoppen.

Geen terugtocht waaraan French reeds dacht. Volhouden, ondanks alles... En daarom vestigde hij zich toen op den berg van Cassel. Hij wenkte er op 't stadhuis... Hij heeft er angstige uren gekend... De oude klok op den schoorsteenmantel was er getuige van... Hoe dikwijls heeft de generaal er in spanning naar gestaard bij de vraag of hulp troepen op tijd komen en ingrijpen zouden, of afdeelingen het de noodige uren uithouden konden... Het was soms een kwestie van enkele uren, waarin het lot van Noord-Frankrijk beslist moest worden... (1)

De veldoverste logeerde bij een inwoner van het stadje, maar rust en slaapkende hij zoo weinig. (2)

French kwam hem dikwijls bezoeken. De Engelsche opperbevelhebber maakt er gewag van in zijn boek « 1914 ». Zoo had hij er een lang onderhoud op 25 October. 't Was voor de kritische dagen van 31 October en 1 November. « Op deze beide datums », schrijft hij, « scheidde niets het Britsche keizerrijk van zijn on-

1) Na den oorlog bood het gemeentebestuur van Cassel die klok aan Foch ten geschenke.

2) Een plaat in den gevel van dat huis herinnert thans aan dit verblijf.

dergang, van zijn verdwijning als groote mogendheid, dan een dunne en onregelmatige lijn van afgematte soldaten. »

Den 25en stond French op den uitkijktoren van den Kemmellberg, eenige maanden geleden nog het belvédère voor vroolijke toeristen, die van daar het wonnig Vlaanderen overschouwden... Nu was het een tragisch oord... Ginds in de uitgestrekte vlakke streden de Britten met den moed der wanhoop, ginds meer Noorderlijk offerden zich de Belgen...

Den 29en 's namiddags was French opnieuw te Cassel. « Ik had een lange konferentie met Foch », vertelt hij, en, wat hij verder meedeelt, klaart de duistere zaak der onderwaterzetting van het IJzengebied niet op. « Van af het begin was ik voor de overstroming, maar het plan ondervond groote tegenkanting; of die van de Belgen of de Franschen kwam weet ik niet, maar ik ben geneigd te gelooven, dat de Fransche generalen in hun vurig verlangen naar een offensief in Oostelijke richting, zeer vreesden dat de uitvoering van ons voornemen hun sterk hinderen zou. Foch toonde zich echter dien namiddag het plan zeer genegen. (1) » French vertelt dan, dat hij, ondanks al het sombere van den toestand, toch onder de bekoring van Fochs optimisme kwam. Den 31en had een nieuwe ontmoeting tusschen beide aanvoerders plaats: men moest de laatste reservebataljons in den strijd werpen. « Zondag 1 November, tusschen 2 en 11 uur waren wij het meest in gevaar », bekent French. Britten en Franschen streden hardnekkig samen. Foch kon geen man meer missen... Kemmel stond op het punt te vallen... Dan zou Cassels beurt ook komen. « De gansche kust van Havre tot Oostende lag maar een haarbreedte meer van een Duitschen inval », zoo drukt de Engelsche legeroverste zich uit. De knisis werd bezworen, de toestand verbeterde. « Den 8en November had ik weer besprekingen met Foch in zijn hoofdkwartier te Cassel, » aldus French. « De generaal had een zijner meest optimistische dagen en zijn hoop werkte zeer aanstekelijk op mij... En

1) Hoe kunnen onze militaire overheden dan als reden voor de late onderwaterzetting aanvoeren, dat de Belgen door de Duitschers vast te houden, de taak der Britten bij Ieperen hadden te verlichten?

toch rees en daalde onze militaire barometer zoo plotseling als een schip in een waterhoos. Het was mijn wensch, mijn troepen uit het vooruitspringend front bij Ieperen weg te nemen, en daarop drong ik het meest bij Foch aan, die echter niets anders scheen te kunnen antwoorden dan: « Attaque, attaque, attaque! (Val aan). » Zoo begon de vierde periode van den slag, van 11 tot 21 November... De Duitschers hadden Ieperen niet genomen.

't Was te Sint-Omer, dat French zijn hoofdkwartier bezat, nog een oud-Vlaamsche stede, waar onze taal echter niet meer gesproken wordt. Bij vorige geslachten was dit anders, zooals de Catechismus getuigt, die in 1729 bij de weduwe Fertell in de Ursulinnenstraat verscheen en door Migr de Vallbelle bij Vlaamsch bevel verplichtend werd gesteld voor zijn bisdom. De abdij Sint-Bertijn, waarvan nog de toren met een klok van 1470 over is, was Vlaamsch en had in de 7e eeuw ons Poperinge tot domein. Ook in den toren der O. L. Vrouwekerk (13e-15e eeuw) luidt nog een Vlaamsche klok, welke het eerbiedwaardig jaartal 1474 voert, en in het bedehuis zelf hangt o. m. een Rubens en een De Craeyer. 't Landschap om St-Omaars herinnert aan Holland met zijn door evenwijdige slooten gescheiden akkers, over welke watengangen de boeren hun groente naar de stad voeren; het vorig geslacht dezer buitenlieden sprak nog Vlaamsch...

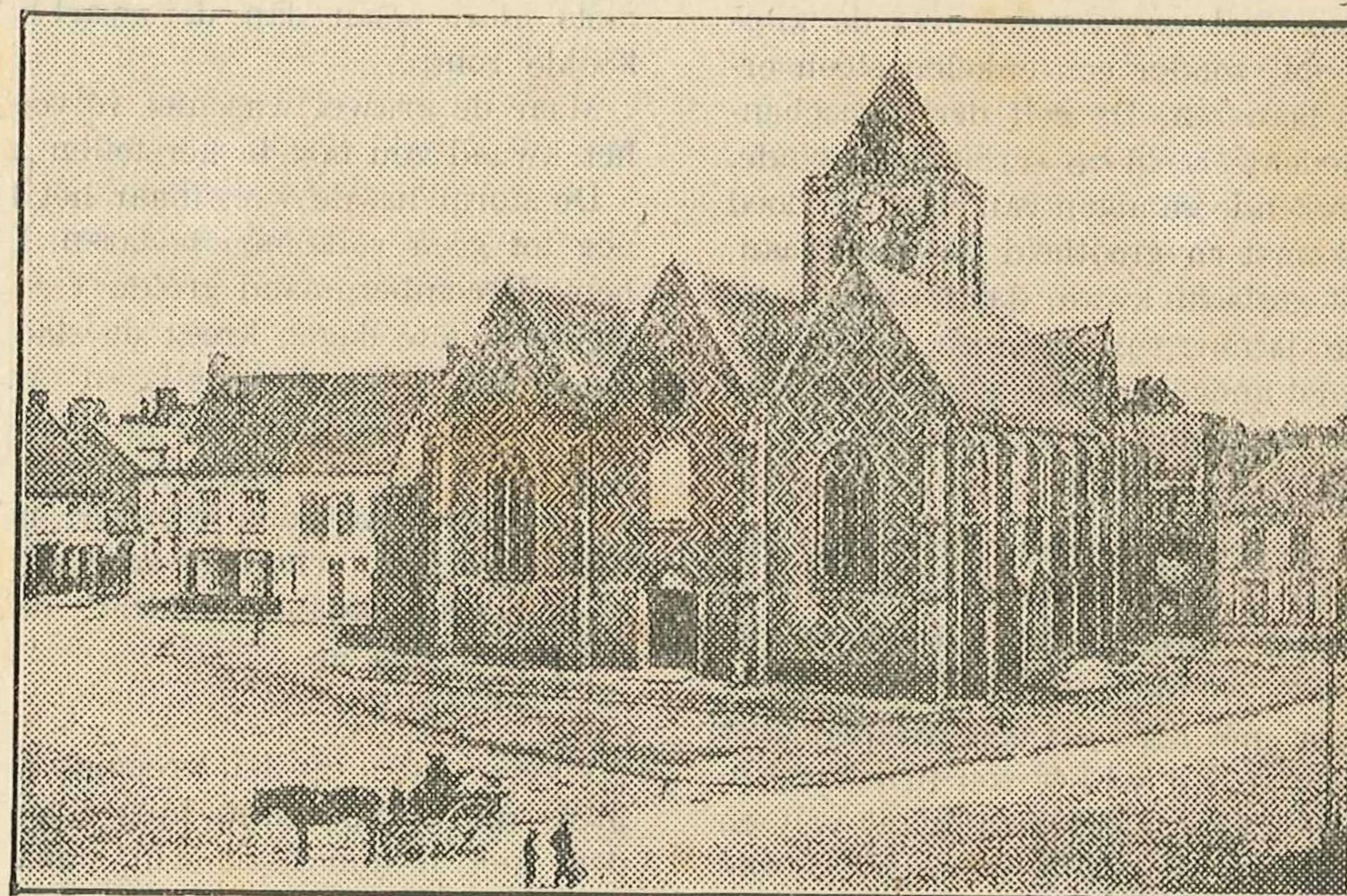
't Was te Sint-Omaars, nu ook een voornaam punt van oorlogsbeweging, dat op 11 November French bezoek kreeg van maarschalk Lord Roberts met zijn dochter Lady Aileen. Tot laat in den avond bespraken beide legeroversten den toestand. French raadde zijn gast dan aan rust te nemen. « Hoe laat gaat gij slapen? » vroeg Roberts. « Wanneer ik kan », antwoordde French. « Tusschen middernacht en een uur heb ik nog een konferentie. » De maarschalk volgde deze ook en trok zich tegen den ochtend terug. Eenige uren later verscheen hij frisch en opgewekt, om de Indische troepen te bezoeken. Op den avond van Vrijdag, 13 November, bij het terugkeeren van zijn tocht aan het front, voelde Roberts zich ongesteld en den volgenden dag overleed hij.

Den 17^{en} had er te St-Omer een lijkdienst plaats. Generaal Foch en Maud' huy vertegenwoordigden er het Fransche leger. Ook de inlandische Indiische vorsten die aan de Hindoetroepen gehecht waren, woonden de plechtigheid bij, en daarna nam de maharajah Sir Pertab Singh plaats op den auto-lijkswagen, om over het lichaam van zijn chef rouw te voeren bij de reis naar Engeland...

Ja, Noord-Frankrijk zag vreemde tafereelen en bij dat legergewoel mengden zich drommen Vlaamsche vluchtelingen, verdrevenen van huis, die zich als vastklampten aan dit hoekje, in de hoop, de overtuiging zelfs, dat welktra het uur zou

lang, zeer lang duren zou... ook jaren na den vrede... De soldaten moesten de terugkeerende vluchtelingen weerhouden, maar licht gleeed men door de mazen van het net... en welktra vertoonde Ieperen weer teekenen van burgerlijk leven... Men herstelde er zelfs de huizen en opende winkels, terwijl op de markt, voor de gehavende halle, de kraampjes niet ontbraken, waarachter de bekende vrouwtjes zaten, die chocolade, tabak, sigaretten, oranjeappelen en andere versnaperingen aan de militairen verkochten.

Granaten... bommen... och Heere, men werd alles gewoon en thuis was

De kerk van Esquelbeck (Ekel beke) in Fransch-Vlaanderen

slaan van den terugkeer... En velen wachten niet meer... De eerste slag van Ieperen was afgeloopen en vaders en moeders met de kinderen aan de hand slopen van dorp tot dorp, langs de slijkerige wegen, om toch maar thuis te zijn; al was het in een gebombardeerde stad, in gevaar en ellende, tusschen puin en ruinen... De ballingschap woog immers al dadelijk zoo zwaar en het door vreemden toegestoken brood smaakte zoo zuur... Na de eerste vlag van deernis, gevoelde men al gauw dat men te veel was... En nu reeds begon voor duizenden de pijnlijke miskenning, welke

toch thuis. Ballingschap was een marteling.

Zoo vertelt Cesar Gezelle van Ieperen: « Op de Groote Markt hadden wij ze bijeen, in een verrukkelijke groep, de Lakenhal met het Belfort, paleis van vrijheid en bloeienden handel — de Kathedraal, heiligdom van geloof, zonder welk geen volk mag groot zijn. De blijheid om der burgeren welzijn onder den zegen Gods, zong er op de groote dagen een gulden lied, wanneer het zware klokkengeluid trebbelend insloeg en paarde met het orgelen van den beiaard.

Lakenhal, Belfort en Sint-Maartenska-

Afl. 28   Uitgever J. HOSTE, St-Pieterstraat, 30, Brussel   Afl. 28
 “ Het Bloedig IJzerland ”   Prijs: 30 centiemen

VERBODEN NADruk

WEKELIJSCH E AFLEVERING

1 Augustus 1920.

thedraal, drie onvergelykelyke juweelen van vlaamsch-middeneeuwse bouwkunst, met eerbied hersteld nog zoo onlangs, dat ze alle drie nog stonden met de steenblokken aan hunnen voet; de schat van Yper en een der zuiverste juweelen aan Vlaanderen's kroon, waren dus tot ondergang gedoemd.

Honderden jaren hadden ze gestaan, door storm van buiten, door storm van binnen. Krijg om godsdienst en om gemeenten, strijd voor vrijheid en voor brood; belegering en uitval, stratengevecht en stormloop — alles is voorbij hen, over hen heengelopen, zooals de zee soms wit van woede, over de klippen loopt, zonder een enkelen steen ervan te beroeren. De golf der menschengeschiedenis hield ze eerbiedig staande, tot sprekende getuigen van ebbe en vloed in opkomst en grootheid en ondergaan, tot het geslacht kwam dat bestemd was om ze jammerlijk te doen vallen, en mede dat ander geslacht, eilaas, gedoemd om ze machteloos te zien storten.

* * *

Tot op het einde van November was er gestadig op geschoten geweest en de gebouwen gaapten reeds uit verscheidene wijde wonden. Den 22^{en} November komt er met eens als een razernij over den vijand: hij schiet, zou men zeggen, met alles wat onder zijn hand valt en de lucht huïlt met een kruisvuur van bommen, geslingerd door veertig kanonnen, uit drie hoeken te gelijk.

Niet op de stad nu, maar op de middengroep van prachtgebouwen is het vuur gericht. De eene brandstichtende obus na de andere komen af en treffen doel met koel berekende en wreede juistheid; elke zeven minuten vliegt een rookwolk uit een dreunenden slag en de vlammen slaan uit de venstergaten. Het Belfort wankelt, het groote dak der Lakenhal stort in en er vliegt in de roode lucht een knetterend vuurwerk van vlammen en gensters.

Brand breekt uit in de middengebouwen, brand in de beide vleugels, en, als of dit grootsch en alkelig tooneel uit zichzelf nog niet genoeg verlicht was, gingen terzelvertijde in de vier gewesten van de stad vier groote branden op.

De vlammen gaan omhoog als slangen, streelend langs de lanken van het Belfort, slaan hoog in de lucht en ver-

lichten verre en wijd de stad en 't ommeiggend landschap.

Inmiddels hield het kanon niet op van bulderen, de moorddadige kellen staakten niet van braken, het huilde en het kraakte, het onplofte en knetterde, de zwarte nacht stond in rooden hellegloed, en de weinige menschen die nog overbleven, werden over straat, in hun huis, in hun kelders doodgeslagen, of zaten te beven en bidden en weenen.

Toen de woedende vuurstorm bedaarde, was het binnenste der Lakenhal uitgeleerd, de muren te bersten gesprongen en er bleef van 't geheele gebouw niets meer staan dan de zwart-hafverkoelde romp.

Maar de gruwel was niet voltoerd en het kwaad zou nog te herstellen zijn.

De storm luwde wel, maar het kwam nog tot geen volkomen bedaren. De geheele Decembermaand grolde 't en rommelde 't; alle dagen kreeg de stad haar regelmatig getal shrapnells en nu en dan, als uit een gril, een handvol bommen.

De gebouwen leden eronder, natuurlijk, doch het schieten scheen thans meer op de soldaten bedoeld dan op huizen en straten.

* * *

« Velen leden op den vreemde aan gebrek, die te Yper hun huis staan hadden, met al hun bezit erin, met hun geld in den grond bedolven; velen waren wel gehuisd op den vreemde, velen slecht. Zij die zooveel voor de eerste vluchtelingen hadden gedaan en gegeven, ontmoetten soms hardheid en zelfzucht; het weinige geld dat ze hadden meegevlucht geraakte gauw op, en toen de strijd om de stad begon maanden te duren, geraakte de herbergzaamheid ook op. Velen leden dus dubbel, om 't verlies van hun eigen heerd en om het hard en onvriendelijk worden van hen die ze eerst in Gods naam uit liefdadigheid hadden opgenomen. Ze waren tweemaal banneling, en als onrustige zielen zwierven ze immer om hun stad, bespiedden een gunstig oogenblik om de schildwachten te bedriegen en onder de bommen binnen te sluipen.

Sommigen keerden uit Yper niet meer terug, 't zij dat ze er 't leven bij liepen, 't zij dat ze liever tehuis met iets minder dan op den vreemde met iets meer,

te verblijven en 't doodsgevaar te trotseeren hadden. Ellende om ellende, als 't moet ellende zijn, dan liever ellende tehuis.

Zoo redeneerden ze, en lieten zich onbewust naar hunne arme stad sleepen door de liefde en de gehechtheid voor hun eigen heerd. En men zag ze trekken langs de wegels en door de velden, weer naar huis sleurend wat ze in der haast hadden meegesnapt op hunne vlucht; ze hadden willen blijde zijn en hunzelf bedriegen met de waan dat 't ballingleven uit was; de kinders loechen en huppelden onderweg, maar de ouders bleven somber. — Neen, dat was de blijde, de algemeene terugtocht niet naar huis! Ze konden niet blijde zijn en ze waren zoo alleen. Tegen de stad bleven ze wachten tot de nacht viel.

Dan dropen ze binnen en kropen stil in hun huis als 't nog stond of in een ander dat ze open vonden of legerden lijk bohemers in de kasematten.»

Maar de meesten konden niet terugkeeren en dompelden verder, werden te Duinkerke of Kales ingescheept naar La Pallice, van hier weer voort gestuurd en van in Fransch-Vlaanderen tot aan de Pyreneeën waren ze aldus verspreid, de bannelingen van 't beproefde Vlaanderen.

Doch hoop en optimisme bezielde hun gemoed, en daar was vertrouwen op de gerechtigheid.

Raoul Magelin zag veel landgenooten zelfs bekenden, toen hij van Cassel terug reed naar Veurne. Hij poosde even te Hondshoote, waar veel onzer soldaten samen met Franschen gelegerd waren.

Hondshoote, nog een plaats, waar onze taal stand hield, ligt 20 kilometer van Duinkerke, aan de Beneden Colmie en aan een vlietje, dat de Franschen nu Becque d'Hondshoote noemen, maar de bewoners de « beke ».

In den ouden tijd was het een soort van oase, een pleisterplaats tusschen de waterplas der Moeren, de zompen van Warhem en Killen en de bosschen op de hoogere gronden, wellker spoor bewaard blijft in den naam van dorpen als Houtem (verblijf te midden van het hout), Eskellbecq, of Ekelbeke, beek tusschen de eeken of eiken, Houtkerke, Wormhout. De oude Romeinsche heirbaan, de Looweg (van Loo naar de kust

bij Boulogne door Cesar gevolgd) kruiste Hondshoote.

Al vroeg verkregen de bewoners van deze streek vrijheden en nog is ons bekend de keure der kasselrije van Winoxbergen, waarvan de Hondshooteaars afhingen. Deze keure werd in 1240 verleend door Thomas van Savoye en Johanna van Konstantinopel. De oorspronkelijke tekst berust in de « archives du Nord » en is in 't Latijn opgesteld; de bekende Fransch-Vlaamsche oudheidkundige de Coussemaker leverde er een vertaling van. In dit stuk is reeds sprake van de talrijke sloten en grachten, want in artikel 75 lezen we: « Tusschen de maand Augustus en Allerheiligenfeest of op een ander tijdstip, indien het anders niet behoorlijk geschieden kan, bezoekt men de waetergands, en hij, van wien het bewezen is dat hij een duiker heeft versperd, betaalt aan den graaf drie pond. Hij, die na de schouwing een waterloop verengd heeft, betaalt aan den graaf zes pond. »

Uit dit gewest was Jacob Peyt afkomstig, de keerlenhoofdman, die een heftigen strijd tegen den adel en de hooge geestelijkheid voerde (1326). Bij Hondshoote werd hij vermoord, doodgeslagen als een hond naar den kreet van haat in het ridderlied. « Men zal de keerlen sleepen en hangen! » Het volk begroef hem in het bedehuis van Houtkerke, maar de woede der machtigen vervolgde hem tot in zijn groeve, want Enguerrand, bisschop van Terwanen, gunde het stoffelijk overblijfsel nog geen rust, doch liet het lijk ontgraven en verbranden en de asch door den wind verstrooien. De Bruggelingen namen hierover wraak door een aantal van de voornameste heeren hunner stede om te brengen.

Zannelkin riep dan de keerlen weer op en Hondshoote bleef niet achter. Het was een der plaatsen die de meeste strijders leverde te Cassel en de meeste gevallen beweeende. Zoo getuigt het nog van de eeuwige worsteling tusschen volk en verdrukker.

Tot in de 18^e eeuw bloeide Hondshoote door zijn lakenweverijen en men kan zich nu nog moeilijk voorstellen, als men het kalm stedeke bezoekt, hoe de burgers van dien tijd handel dreven met

Turkijë en andere verre landen van Europa.

In 1576 vernielde een brand 600 werkhuizen. En dan barstten er de godsdienstroebelen los. De hervorming vond hier veel aanhangers.

Janssen zegt in zijn « Kerkhervorming te Brugge »:

« Reeds in 1560 was Hondshoote bekend als « veel volks van « de Schrift hebbende » en werd er Jan Herrewijns verbrand terwijl de omstanders hun instemming met zijn gevoelens te kennen gaven (Zie Hist. d. mart. fol. 350). Ook werd in 1562 Karel Elinck te Hondshoote gegrepen en gevangen gezet. Hij schreef uit zijn kerker twee schoone brieven aan « de broeders der gemeente te Hondshoote » en werd ook « van de broeders met brieven getroost ». Op den eersten October is hij, waarschijnlijk uit vrees voor een dergelijken indruk, als het openbare doodsvonnis van Herrewijns verwekt had, alzoo hij een welbehaagd en vrijmoedig jongman was, heimelijk verdronken. Hondshoote werd later door de Hervormden aangeduid met het pseudoniem « La Pierre ».

Men zegt ook, dat in deze streek voor 't eerst in 't openbaar gepreekt werd (bij Hondshoote den 21en Juli 1556).

Sommige geschiedschrijvers beweren nog, dat de beeldenstorm te Hondshoote een aanvang nam. Van Steenberghe, schrijver van « Histoire de la ville et de la Seigneurie d'Hondshoote », zegt dat men op 't grondgebied van Hondshoote nog namen van gehuchten kent als Geushuys, Geushoek, Geusscheure, Preekhoeck, Preekkot.

En nu weet men te Hondshoote niet meer wat Hervormden zijn.

Natuurlijk vindt men er nog in de oudheden en registers de sporen van Vlaamsche maatschappijen al de rederijkers « de Fonteynisten », « Sint-Sebastiaansgilde », « Sint-Barbaragilde », de « Boogschutters van Sint-Joris », enz.

De Grootte Markt met haar prachtige kerk van Sint-Vaast, doet nog aan den bloeitijd denken. « De witte torre », zooals het volk zegt, om zijn witten steen, beheerscht de gansche omgeving en draagt het jaartal 1513, en is 80 meter hoog. Het bedehuis zelf, opgericht in de 13^e eeuw, verbouwd in de 14^e en 17^e eeuw, bezit zeven altaren en is te groot

voor de huidige bevolking, zooals in alle vervallen plaatsen met hun herinneringen aan vroegeren roem.

Men verhaalt u te Hondshoote de legende van Isberge, zuster van Karel den Grootte. De H. Isberge wordt voorgesteld dragend een schedel, waarin zich palingen kronkelen. Zij woonde in een klooster te Terwaan, vernam op zekeren dag, dat haar biechtvader Venant spoorloos verdwenen was. Isberge zag in een droom het lijk van den priester in de Leie werpen, op de plaats waar nu St-Venant ligt. Den volgenden morgen gelastte ze eenige lieden daar paling te gaan vangen, en de verbaasde visschers haalden in hun net wel een dikken paling boven, maar het dier kronkelde zich in een schedel..., dien van den vermoorden prediker.

En de bedevaartgangers kwamen eertijds in de kuip, welke men aan de voeten der Heilige van Hondshoote ziet, palingen offeren en Karel de Grootte's zuster smeeken om van huidziekten bevrijd te worden of te blijven.

In de kerk leest men nog Vlaamsche opschriften, o. a. op een gesneden gestoelte « Gejont door Vedustus Vanderbrugge overleden den 22en Juni 1746 ende door Maria Catharina Rysen zijne eerste ende Maria Jacoba Dottel, zijne tweede vrouw. »

De grafzerken, waarvan velen natuurlijk Vlaamsche opschriften droegen, schen den Hondshootenaars te onpraktisch, want deze hebben ze eenvoudig verwijderd, om den vloer op moderne wijze te plaveien.

Het stadhuis dagteekent uit 1558. De vestibule is versierd met geschilderde portretten welke men op den zolder vond en die acht bekende vrouwen voorstellen: Debera, Paulina, Porcia, Zenobie, Lucretia, Jocaste, Manimi en Jeanne d'Arc. Door bemoeiing van Lamartine schonk de regeering aan de gemeente een doek van Bellanger, den slag bij Hondshoote verbeeldend, waarvan wij naderhand meer hooren, en waaraan een monument « De Faam » herinnert.

We verwijlen even in deze plaatsjes, omdat ze zoo nauw met het IJzerland verbonden zijn, in oorsprong en geschiedenis, in hun monumenten en uitzicht, in hun gewoonten en taal, en nu in dezen onbarmhartigen oorlog, een toe-

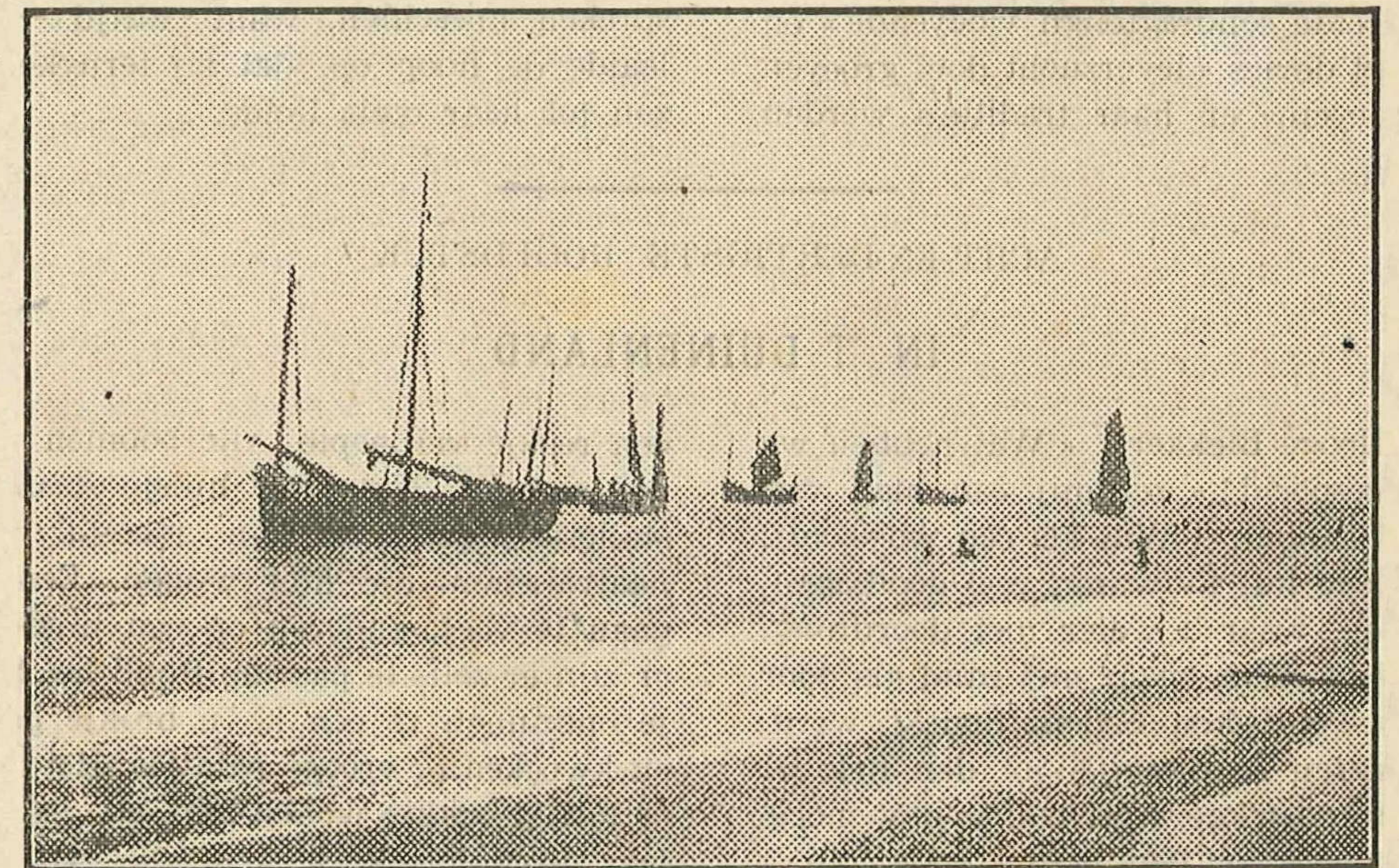
vlucht boden aan onze soldaten en vluchtelingen...

Neen, Raoul Magelein gevoelde zich hier niet vreemd, toen hij er even poosde. Plots hoorde hij zijn naam... Hij keek verrast op en herkende Wantje Zoetewij, het vrouwtje uit Dixmuidens begijnhof.

— Och Heere, 'k ben blijde, dat ik u zie, zei ze waarlijk verheugd. Is 't waar dat de Duitschman in ons Dixmuiden zit?

— Ja.

— Zoo we gaan nog niet naar huis moeten gaan... En gij die van 't front komt, zeg mij... is 't ook waar, dat Dixmuiden heelegansch plat ligt?

Het strand bij De Panne.

— Plat percies... Maar er zullen niet veel huizen nog bewoonbaar zijn en elken dag valt het meer en meer in.

— En waar zijn uw ouders?

— In De Panne. Eerst waren ze te Veurne, maar de Duitschman schiet daar nu ook op.

— En Nancy?

— Ook in De Panne, hernam de soldaat even aarzellend.

— Maar is 't waar... dat ze van u af is... en zich niet goed gedraagt...

En, ziet, er was wrok en bitterheid in Raouls hart... en hij had soms scherp geoordeeld over haar, die hem ontrouw was geworden, om den vreemdeling aan te hangen, maar kwaad van haar hooren,

dat kon en wilde hij niet, en heftig antwoorde de jongeling dan ook:

— Wat is dat voor laster! Wie durft dat zeggen!

— Ik heb het gehoord hernam Wantje haastig. Maar ik kan 't ook niet gelooven, van zulkke treffelijke familie... En toch, 't is zulk een rare tijd... Zie, ik had mijn nichtje bij me... een meisje uit Ieper gevlucht... en wij doolden van Dixmuiden naar Veurne en van Veurne hier naar Hondshoote en ik heb altijd goed op haar gelet en toch is zij wegge-loopen met een soldaat... O, Celestina, zoo heet ze, raakt in haar ongeluk... Dat is de tijd, de vervloekte oorlog! En ik zit hier nu eenzaam op een mansarde...

onder de pannen... en 'k had in het begijnhof zulk een zindelijk, gerieflijk huizeke... En wat zeg je van de Grootjufvrouw... Alzoo aan heur eind moeten komen! Zou 't waar zijn?

— Ik heb haar gezien, zei Raoul weer vriendelijker, want hij had deernis met de arme sloore, welke zoo jammerlijk ronddoelde.

— Heb je ze gezien? riep Wantje verbaasd en ze wilde nu alles weten en bleef maar praten, zoodat Raoul het gesprek eindelijk afbrak om zijn weg te vervolgen...

Hij verliet Hondshoote, dat daar nog ongeschonden lag, maar zou het gespaard blijven in dezen nieuwen storm...

Magelein bereikte weldra Leysele, in vreedestijd een dorp met 1800 inwoners... maar nu van duizenden soldaten en vluchtelingen vervuld en met nooit eindigend gewemel op den weg... De hooge toren verloochende ook hier het Veurne-Ambachts karakter niet, maar de vroegere, prachtige klokken, waarbij een van 3000 pond, werden door de Fransche revolutionnaircn van 1789 naar Duinkerke gesleurd. Eenige jaren geleden vernielde brand de kerk, doch de toren weerstond aan het vuur... In de 16e eeuw scheen Leysele veel vereering voor den wapenhandel te bezitten, te oordeelen naar zijn gilde der « Zwaardrijders », die in de ommegangen de menigte verlustigden door hun schermoefeningen. In de 18e eeuw en 19e eeuw bestond er nog een rethorickamer, « Lichtdragers door liefde eendragtelligh vloeyende » en met het devies « Ieverzucht doet groeyen en bloeyen » en haar traditie's werden

daarna voortgezet in een « Vlaemschen Vriendenkring ».

Nu leidde Raouls weg naar Houtem, dat nog niet vermoedde, hoe het weldra de zetel zou zijn van het Belgisch Groot Hoofdkwartier en in de zeventiende-eeuwse schilderachtige pastorie de belangrijkste beslissingen genomen zouden worden.

Houtem was in den heidenschen voortijd een « luci sacri », een heilige plaats in 't bosch, waar de priesters offerden. De Romaansch-Gothische kerk met den zwaren toren herinnert aan de oude afkomst.

En nu zag Raoul ginds de torens van Veurne weer... Hij zou trachten heden zijn ouders te bezoeken... En in zijn hart hoopte hij ook Nancy te zien... te spreken misschien, want altijd weer laaide de hoop op, dat zij terugkeeren zou tot haar oude liefde.

HET BLOEDIG IJZERLAND

DOOR

A. HANS

EEN GEZICHT OP DE VOORMALIGE SAKEN TE NIEUWPOORT

MET DOORSNIFFEN VAN FRIGATELOOZD IN HET «NEMANDELAND»

Uitgever J. HOSTE, 36, St-Pieterstraat, Brussel